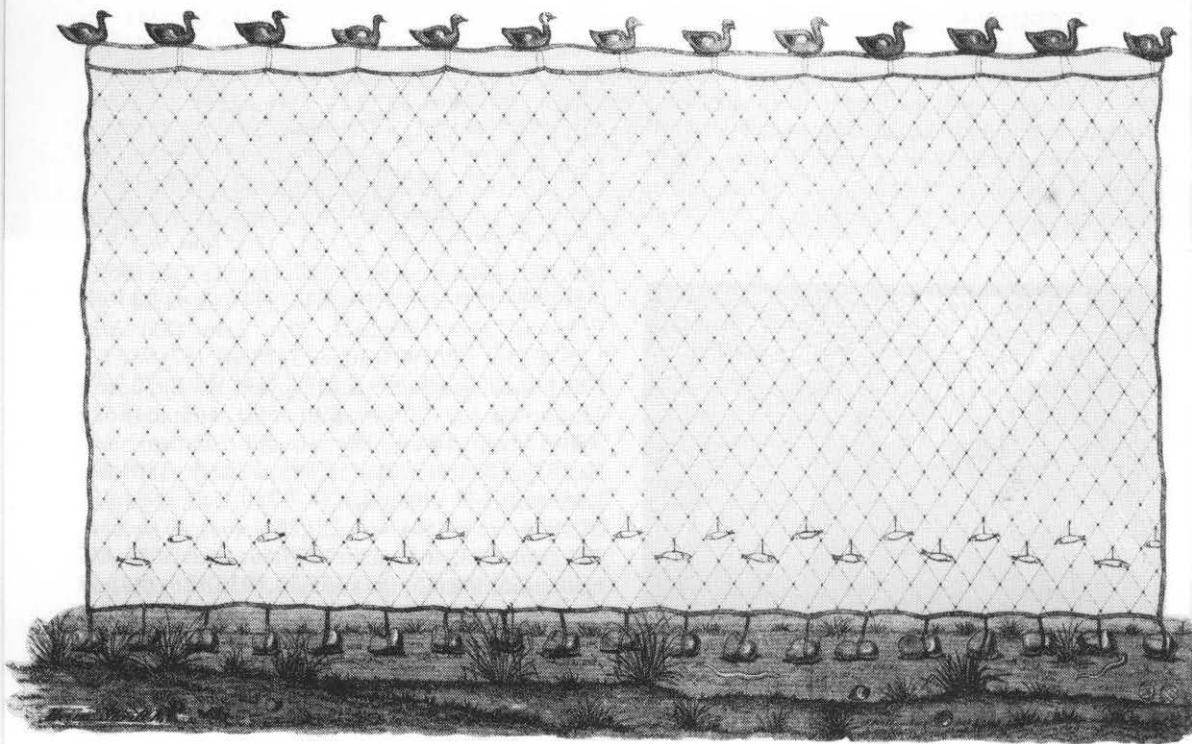

165 17, 1923, 92; 388 (1950); (81) 693b 1, 619; 98c
 16 (Christiansø); 165 30, 1936, 118 (o. 1770); 451
 381; 161 1, 604; (82) 801 64; (83) 203 180; 785 31;
 287 40, 50; (84) 98c 16 (Christiansø); 165
 30, 1936, 118 (o. 1770); 880; 383 1, 144; (85) 418
 243; (86) 903 5, 2, 131; (87) 451 381; (88) 756 24,
 764; (89) 451 381; 383 1, 144; 804 1, 100; 388
 (Marstal); (90) 785 31; (91) 659 3, 1182; (92) 321
 40; 138b 99; 383 1, 144; 388; (93) 321 40; (94)
 202d 2, 144; (95) 693b 1, 619; 659 10, 802f; (96)
 451 367; (97) 212c 2, 219; (98) 160 1904/30: 833
 (1884); (99) 170 1909, 60; 451 367; 659 7, 238;
 (100) 842 187; 880; 776 1, 98; (101) 451 367; 383
 1, 90; (102) 693b 1, 620; 451 370; 756 24, 762;
 (103) 202c 2, 203; (104) 659 11, 891; (105) 287b;
 388; (106) 659 14, 1360; 451 370; 383 1, 79; (107)
 434 3, 392; (108) 903 3, 3, 197; (109) 434 4, 972;
 169 4, 1937, 212; (110) 3 20; 203 400; 169
 4, 1937, 212; (111) 770 179; 340 1, 1919, 104 sml.
 212c 1, 35, 237; (112) 363 41 jf. 170 1931, 50; (113)
 281e; (114) 451b 665; 383 1, 79; (115) 383 1, 79;
 756 24, 1928, 762; (116) 321 39; 383 1, 79; (117)
 169 4, 1937, 244; (118) 522 10; (119) 562
 33, 1907, 73; 62, 1923, 146f; (120) 170 1909, 60;
 (121) 434 3, 473; 903 5, 1829, 82; (122) 202c 3, 127;
 169 1, 240; (123) 434 1, 217; 170 1909, 60; 693b
 1, 619f; 451 372; 383 1, 86; (124) 693b 1, 619f; 451
 372; 383 1, 86; (125) 169 1, 240; 2, 30; 3, 144; 501b
 13; 202c 1, 95; (126) 98c 16, 80; (127) 936 51; 202c
 1, 95 og 3, 213; (128) 451 372; (129) 451b 670;
 (130) 321 39; 138b 57; 383 1, 86; (131) 169 1, 240;
 165 10, 242; (132) 700 118; 165 1, 241 (om vinteren);
 (133) 165 2, 1925-29, 30f; 388; (134) 464f 1, 2,
 147; (135) 170 1909, 60; 693b 1, 619; 880; 388
 (Thy); (136) 434 3, 831; (137) 770 178; (138) 885
 31/5 1950; (139) 451 368; 756 24, 1928, 762; (140)
 383 1, 99; (141) 700 118; 501b 12; (142) 693b
 1, 619; 451 368; 287 53, 77; (143) 451b 661; (144)
 794 3, 156; (145) 98c 13 (Christiansø); 451 379;
 383 1, 149; 224 2, 1894, 15 (Fåborgegnen); 659
 22, 1349; (145a) 61 150; (146) 203 342; 785 36;
 161 1, 312; (147) 451 379; 383 1, 149; 756
 24, 1928, 765; 233 1941, 35; (148) 880; (149) 451
 379 (Lillebælt); 165 2, 1907-08, 93, 96; 161 1, 312;
 (150) 165 2, 1907-08, 43, 70f, 86-97, 121, 200f; 501b
 15; 388 (Loll. 1950); (151) 932 2, 1937, 146; (152)
 165 3, 1908-09, 70; (153) 874d 119; (154) 161
 1904/27: 1999; 212c tb. 345; 464e 112f (til eder-
 fugl); (155) 202c 1, 187; 169 1, 241; (156) 169
 4, 1937, 212; (157) 388 (1950); (158) 451 366;

Litografi i W. F. G. Heins: Om Vildandefangst ved malede Træ-Ænder og Fiskenæt, 1854.

(159) 599 21273; (160) 248 3,96; (161) 693b 1,619; 451 366; 383 1,92; (162) 451 366; 383 1,92; (163) 321 39; 383 1,92; 388; (164) 169 4,1937,220; (165) 169 3,1930-31,146; 202c 3, 117; 785 18; (166) 202c 3,246; 169 3,1930-31, 147; (167) 451 375; (168) 165 32,1936,120; (169) 659 2,1233f; 165 32,1936, 120; 541 375; 383 1,128; 903 5,2, 1829,154; 599 21273 (Nyord); 165 37, 1943,67(Bågø); (170) 138 26; (171) 785 31; 388 (1950); (172) 880; (173) 375d 1,84; (174) 327b 20; (175) 910f 1,25; (176) 579 TI39; 170 1909,60; 693b 1,620; 418 243; (177) 451 374; 383 1,122; 910f 1,25; (178) 451 374; (179) 169 4,1937, 221; (180) 451b 670; (181) 794 3,44f; 212c 1,610; (182) 233 9,1941,35; (183) 388 (1943); (184) 626 8f.

JAGT OG ÆGSAMLING

Der er fra ældre stenalder fundet knogler af sortand i seks køkkenmøddinger og fra yngre stenalder knogler af sort-, grå-, pibe- og krikand, fund tillige fra jernalderen og vikingetiden (Trelleborg) af grå-, grav- og skeand (1).

1562 forbydes det de falsterske bønder at jagte ænder o.a. fugle (2). Gravænder (snarere grågæs) gjorde så megen skade på græs- og kornmarker, at bymændene i Elkenøre SFalster lejede en mand til at gå omkring og tude i et horn for at jage dem væk; han blev kaldt skroggetuderen, jf. navn s. 49 (3).

Vildandefangsten henregnes almindeligvis til fiskeriet. Man udsætter om vinteren gamle flyndergarn på steder, hvor ænderne dykker efter føde, og nogle filtrer sig da ind i maskerne og drukner; »mange tusinde ænder fanges på denne måde hver vinter«, mest ederfugle og dykænder. Ved Vesterhavssøerne lokkes de med tamme ænder ind i fuglekøjer, d.v.s. store vandkanaler dækket af fiskenet (1899; 4).

Der skydes årligt over 350.000 gråænder, det er tre fjerdedele af det nedlagte antal svømmeænder. Grav- og knaranden har siden 1931 været totalfredet.

St. St. Blicher, Andejagten (1828) (5).

»Af vildænder får man pragtfulde grønne halse til pelsværk« (Grønland 1857; 6).

På Læsø tog drenge nogle af gravandens æg, de blev spist og kunne spare hønseæg (7). »Hvert forår samlede min fader flere gange et kuld vildandæg hjem og lagde dem under høns, der da rugede æggene ud. På den måde havde vi flere kuld vildænder hver sommer. Vore vildænder blev slagtet og spist i tiden fra efteråret og til julen« (SVJylland; 8).

LITTERATUR: (1) 776 2,137; 548 47,53; 645 293; (2) 883b 64; (3) 160 1904/30: 833 (1884); (4) 154 142; (5) 69d 2,15-21; (6) 736 2,183; (7) 202d 2,30; (8) 240 12,1948-51,365.

VEJRVARSLER

Når »blæsænder af de sorte dykkere« forlader søer og kær og opsøger tørre steder, kan ventes kraftig storm (1648; 1). Om gæs og ænder, vilde og tamme, · meget bade og sig tilsammen samle, · og mange sådanne fugle komme her, · et vådt vejr for hånden er (1744; 2). Når vildænderne skræpper, kommer regn (3).

Er vildænder og -gæs fede om efteråret får vi en streng vinter, og en mild hvis de er magre (Fyn; 4). Trækker vildænderne bort i oktober, bliver det tidligt vinter (Fyn; 5).

Når vildænderne kom sydfra begyndte man at spise formiddagsmellemmad (Aller s. Sønderjylland; 6).

LITTERATUR: (1) 919 172; (2) 79 26; (3) 794 3,125; (4) 160 1904/27: 851; (5) 725 563; (6) 160 1904/27: 3032 (1883).

To jagthunde med gråand og krikand. Maleri af A. Mackeprang, 1897.

OVERTRO, EVENTYR

Fløj en flok vildænder op fra mosen og hen over hovedet på folk var det en sværme onde ånder (SVFyn; 1).

En jæger havde ramt en and, men den fløj et stykke videre og satte sig. Han traf den igen, og efter fløj den videre. Så slog han den, efter forgaves, med bøssekolben. Da han kom hjem, lå hans kone forslæpt i sengen – hun var altså en heks, der kunne skabe sig om til et dyr (2). Det samme fortelles om en jæger ved gården Balle mellem Ålborg og Thisted; til sidst skød han vildanden med en sølvknap og gik ind på gården for at hente den. I køkkenet sad en gammel kone med blodet løbende ned ad det ene ben (3).

I en almuevise kommer en soldat hjem fra tjernen den dag hans kæreste tvunget af faderen holder bryllup med en anden. Soldaten begår selv-mord med sit sværd, pige »fløj ud i dammen ret som en vildand – og nu ligger de begge to lig« (4). Et gammelt ord siger: viben og vildanden kommer er, Gud nåde den, som faderløs er (5).

På øen Sylt er bjerganden en hellig fugl. Man graver rugesteder til den i klitter og bakker. Når en flyvende and møder en øbo nikker den med hovedet og råber »Gud dav! Gud dav!« (1845; 6). Vildanden siger »vak,vak,vak« og andrikken svarer »savt,savt,savt« [så sagte] (Tarm; 7).

Træsnit af Vilhelm Pedersen til H. C. Andersens „Fem fra en Ærtebælg“. Overfor: Stilleben med gråænder. Maleri af J. L. Jensen. Thorvaldsens Museum.

Er der vildandefjer i dynen, kan sengeliggende patient ikke dø (Horsens; 8).

Fuglene skulle engang dykke om kap efter en guldring, som ørnens havde kastet i en dam, ringen blev fundet af en lille dykand (Sjælland; 9).

I eventyr er en vildand en forvandlet pige (10), helten skaber sig om til bl.a. en vildand og kommer således i besiddelse af en mistet sejrskjorte; for at slippe ind i borgen til prinsessen og befri hende skal helten skaffe sig et vildandeæg, der ligger i maven på en hare, som befinner sig i en ond troldmand (11); en prins ser tolvt vildænder lande og straks efter ligger der tolvt kvindedragter ved en tornebusk, han tager en ands særk, og da anden får den tilbage, bliver den til en prinsesse (12).

LITTERATUR: (1) 832b 1,113; (2) 464g 6.2,37; (3) 847b 2,104; (4) 534b 134; (5) 464f 1.2, 147; (6) 581 137f; (7) 794 5,1886, 77; (8) 160 1904/30:2057 (1886) sml. 794 5,155; 464 4,200 (heks); (9) 160 1904/30:341 (1886) jf. 794 5,158; (10) 464 5,118-25; (11) 534b 133f; (12) 464 13,45.

PROSA OG POESI

De vilde ænder, havets vagabonder *Holger Drachmann* (1). Som noder på usynlige strenge står ... en langstrakt sovende andeflok. Hver fugl på sin private sokkel af blanksort skygge. Noderne står i det nye lys så spejlende skarpt, at der kan spilles efter dem, men fortægnet mangler, og selv om synet får sindet til at nynne, så ved man ikke, om kompositionen derude er en vinter- eller forårsmelodi *Erling Kristensen* (2).

Ved dagtry og om aftenen trækker vildænderne – man ser dem som fine, bølgende røglinier mod den klare, kølige luft (a); man hører dem komme trækkende ude fra stranden – et enkelt rap, en lyd som af en fjern, dirrende pil, der kløver luften og hurtigt kommer nærmere og så – længe før man skulle tro det muligt – er parret eller flokken over hovedet på én – over hovedet, men i samme nu forsvundet i mørket som flygtende skygger (b) *Sophus Bauditz* (3).

Nu flyver en hundredtallig sværme af fløjelsænder op, som mørke flagermus, de ser helt dæmoniske ud med den lyse øjeplet i den sorte klædning *Finn Salomonsen* (4). Pludselig en susen af vinger, der kløver luften med rappe slag – krikænder i sværmflok sortprikker luften. I pilsnart jag hen over vandfladen, i hvinende sving uden om pynnen, et zigzag, et kast, så hurtigt, så brat – til vejrs, højt til vejrs, rundt i kreds, i proptrækkergang ned *Svend Fleuron* (5). Ænderne er kønnest i luften som symmetriske langhalsede flasker, der har fået vinger *Torben Nielsen* (6).

De boltrede sig som med kærtægn i vandskorpen, slyngede det kostelige element op med halsen og fik dråber på fjerene, drejede rundt og vrikkede med stjerten så vandet støvede om dem og tændte regnbue over spejlet i vingen *Johannes V. Jensen*

(7). Hannen lyser og glimter af veloplagte farver som en tropefugl i vor kolde skyggeverden, en strålende blomst i sneen *Tage Voss* (8). Hvinænder med det flaskegrønne hoved lysende og fine tuschstreger på de hvide fjær *Finn Salomonsen* (4); hvid og sort og med et ejendommeligt højt, klovenagtigt kranium ... hævet op, som vanskabt, og af form som de amerikanske eksprestogs observationstårne, de berømmelige dome vistas *Ole Vin-ding* (9).

Snehvid kjole, grøn baret og røde strømper – en gravand på en sten *Svend Fleuron* (10). Med nog-en ret kunne man kalde gravænderne for danne-brogfugle. De minder ikke så lidt om farvesam-mensætningen i vort flag. – Han var næsten krid-hvid, og det røde ordensbånd over skuldrene og rundt om hans brede bringe fremhævede dens lyse skikkelse og gjorde den til noget, der godt kunne sammenlignes med en ridder i galla. Den øverste del af halsen og hele nakken strålede i det reneste grønblå stål, og fødderne og næbbet skinnede i dæmpede, lyserøde farver. Hvor næbbet gik over i issen rejste sig en lille krone, der gav det intelli-gente hoved en virkelig kongelig rejsning *Poul Hansen* (11).

(Gråand) [vingernes] spejl så blåt som kun himlen er blå; benene er røde som hyben, og nede over landerne skimtes et mørkegrønt skær; når man skyder halefjærene til side og puster dunene bort får man øje på de fire små krøllede fjær, som er fy-rens stolthed *Svend Fleuron* (12).

Her er det afgjort hankønnet, der har sexappeal: skeandrikker med gul iris i metalgrønne hoveder, hvidt kravebryst og rustfarvet bug. Dertil knal-dende røde ben. Pibeandrikker med cremeifarvet isse og hvid overvinge, sødsupperosa forbryst med sørgerand om spejlet og blånistredre skuldre mæn-ger sig kammeratligt med langstjertede spidsan-drikker, der gi'r den i chokoladebrun kyse med pastelblåt på næbbet og purpurspejl i vingen. En ødsel opvisning i farver. Jeg så taffelandrikker i rødbrunt, umbra og gråmeleret, og hvinandrikker med den hvide hovedplet, den man skal sigte på, hvis man ønsker en forbier *J. Muus Pedersen* (13).

Pibeændernes kald lyder som bueskud, først en sitrende klang af den dirrende streng, derpå pilens fløjtede hvin gennem luften *Hans Folsach* (14). Vildanden rokker hoftesyg afsted med sine ægge-blommer af unger *S. H. A. Rambusch* (15).

De ved nok, hvordan man en dag med blæst ken-der forskel på en vildand og et åkandeblad; ligger det tvivlsomme stille og flyder på vandet er det en vildand; rejser det sig af og til og basker med vin-gerne er det et åkandeblad *Kaj Munk* (16).

Dybt inde fra sivskoven høres en snadrende and · det lyder så høstligt som leer, der fjernt bliver hvæsset! *Thorkil Barfod* (17). Andetrækkets flyve-længsel · lyder som en halvdørs hængsel, · regn-vejrsrustent i den blanke luft *Harald H. Lund* (18). Da skæver en brise i søens vand · og vækker af drømme en moseand, · der skræpper støjende, letter sin krop · og skyder i flugt over skoven op *Ingeborg Buhl* (19).

Vildændernes spaltede sky · over den stille him-mel *Robert Corydon* (20). En andeflok driver sin kile · – tangerende jordklodens runding – · og fandt bag de hundrede mile · et mosehuls spejl-blanke munding *O. J. Riisberg Jensen* (21).

Anden lander på søen · støjende som nålen · der sættes i en udspillet plade *Benny Andersen* (22). En vildandefrøken med perleblanke, · fjer og manerer sat op med talent · og ben så gule og gikkelikke *Kaj Munk* (23).

Af storm blæst op åkandens store blade · en skov har rejst om andemoders stade. · Trygt sejler hun med årerne i hvile · og fire unger i sin kølvands-stribe *Harald H. Lund* (24). Andemor fra reden rapper, · stolt af sine søde unger. · Flokken vip-per let som spåner · over søens solskinsspejl *Lud-vig Holstein* (25). Jeg så i sol på kruset bølge · syv søstre sætte fart på, brat, · gråspraglede, i kølvandsfølge · ført af en moderlig fregat. · Med rødt og grønt i vingespejlet, · hvidbrystet, knejste hun og styred, · så der stod skum, hvor flåden sejled (a); se den sorte fløjelsand, hvor kulsort, · øjen-spjældet hvidt kun, som af blindhed. · Spørg, hvad skæbnen den har arvet. · Bredt er næbbet, blodigfarvet (b) *Valdemar Rørdam* (26).

J. Blicher-Clausen, Vildanden (27); Marinus Bør-up, Byens vildænder (28); Leo Estvad, Andejagten (29); H. V. Kaalund, Den dræbte and (30); Tove Meyer, Vildandetræk (31); Jensine Nielsen, Ved en vildandesteg (32); Valdemar Rørdam, Gravanden (33), Krikandetræk (34); Hans Storm, Andetræk (35).

LITTERATUR: (1) 867 11,1894,513; (2) 465 105; (3) a 38/3,190 (Hjortholm, 1896); b 38d 185; (4) 757 17; (5) 222u 144; (6) 628b 81; (7) 401m 15; (8) 925 157; (9) 910c 137f; (10) 222d 16; (11) 304b 110,118; (12) 222b 67; (13) 674 41f; (14) 228 151; (15) 318 118; (16) 583b 54; (17) 35c 86; (18) 537e 34; (19) 109 32; (20) 139c 25; (21) 403 60; (22) 12 57; (23) 583 19; (24) 537h 73; (25) 360d 68; (26) a 753o 21; b 753g 25; (27) 70d 20f; (28) 118h 39; (29) 205c 61-65; (30) 493c ; (31) 567 8; (32) Fra Barndommens Egne 43; (33) 753o 18-21; (34) 753o 58-61; (35) 819 31.